

බමිප්‍රදීපිකාව

නමෝ නායක භගවතෝ අරහතෝ
සමමාසබ්බදායක.

අප බුදුන් සාරාසනි* කප්පුමහස් මතුයෙහි කුලුණුනුවණින් යුත් මහනවුසක් වැ දිවකුරුබුදුන් හමු වැ අතට පත් කිවත් සසර සේ පියා සතුන් සදහා විදුනා සසරදුක් නිවන් සේ ගෙනැ හවදුගියට වැද පැරැම් පුරා තුසිපුර පැමිණ දසදහස් ලෝකානි‡ දෙව්බලින්ගේ අයජමෙන් කිඹුල්වත්ති ඉපැද වැඩිවිය පැමිණ මහනිකික්මන් කොට පැවිජ් වැ මහාවිඤ්ඤා කොට බොධි පයඝිඛකාරූඪ වැ මාරවිජය කොට සමුද්දපදප්‍රාප්ත වැ හුනස්තෙන් නැගී පුළුච්ඡානාරදිශාභාගයෙහි වැඩසිට සප්තාභයක් අතිමිෂ ලොවන යුගලයෙන් පුදනලද ජයමහාබොධි යැ, තත්ප්‍රභව වූ ඵලරුහ මහාබොධි යැ, තදවයව වූ ශාඛාමහාබොධි යැ යන තුන් මහාබොධීන්ගේ වංශයෙහි සහසුරශමීන් විහක්ක පදයන් අතුරෙහි පරිකථානුකූල පද ගෙනැ වණිනනා කරනුලැබේ.

1. සසස යනු වතුර්විධපදයන් කෙරෙහි නාමපද යි. එහි වතුර්විධ පද නම් කවර යත් ? නාමපද යැ ආබ්‍යාතපද යැ උපසංගිතපද යැ නිපාතපද යි.

එහි 'නාමපද' නම් සමාපයන් නමන්නෙන් නාමපද නම් වේ. එයින් කීහ :-

“යත්ත්‍රිලිඛං ත්‍රිවචනං සමාසු ව විහක්කිඡු
තද්දන්තපේන සමාපාංඝානනාම කවයො විදුූ” යි. 1

ත්‍රියාවාචකපද 'ආබ්‍යාත' නම් වේ. එයින් කීහ :-

“යත්ත්‍රිකාලං ත්‍රිපුරුෂං ත්‍රියාවාචි ත්‍රිකාරකම්
අත්‍රිලිඛං ත්‍රිවචනං තද්දන්තං ප්‍රවක්ඛතෙ” යි. 2

ත්‍රියාදේශනක පද 'උපසංගිත' නම් වේ. එයින් කීහ :-

“යසමාදුපසංජනනාචාත් පදසෙසාපරි ගවජ්ඣි
ත්‍රියායොගවහස්සමාදුපසංගිත ඉති සමාතා” යි. 3

දක්වනලද පදයන්ගේ ආද්‍යානාමධ්‍යයෙහි නිපතින වූ විවිත්‍රාචකපදයෝ 'නිපාත' නම් වෙත්. එයින් කීහ :-

* සාරාසනි. † කපු. ‡ ලෝක.

“යසමාද්ද්‍යන්තමධ්‍යෙෂු වාක්ප්‍රයෝගවිශේෂතා:
නිපතන්ති විවිත්‍රාථා නිපාතාසොන තු සංඥතා:” සි. 4

මේ චතුර්විධපදයන්ගේ ප්‍රයෝග දක්වන්නට කිහි :-

“පදං චතුර්විධං ප්‍රොක්තං තාමාඛ්‍යාතොපසගීහජම්
නිපාතජ්ඣෙව භබ්දතෙඤ්ජරයා: ඛලවතීධාවතී” සි. 5

මේ ය ‘චතුර්විධ පද’ නම්.

2. නිසිනොනාව යන තන්හි ‘එව’ යන නිපාතය “අයෝග ව්‍යවච්ඡේදක යැ අන්‍යයෝගව්‍යවච්ඡේදක යැ අන්‍යන්‍යායෝගව්‍යවච්ඡේදකය” සි ත්‍රිවිධ වූයේ අන්‍යයෝගව්‍යවච්ඡේදක වේ— එහි විශේෂණයා කෙරෙන් පර කොට ප්‍රයෝග කරනලද එවකාරය අයෝගව්‍යවච්ඡේදක වෙයි “වෛත්‍රො ධනුඝීර එව” යන තන්හි සෙයින්.— විශේෂණයා කෙරෙන් පර කොට ප්‍රයෝග කරනලද එවකාරය අන්‍යයෝගව්‍යවච්ඡේදක වෙයි “පාථ එව ධනුඝීර:” යන තන්හි සෙයින්.— ක්‍රියායෙන් පර කොට ප්‍රයෝග කරනලද එවකාරය අන්‍යන්‍යායෝගව්‍යවච්ඡේදක වෙයි “නීලං සරොජ මසොත්ථ” යන තන්හි සෙයින්. වාක්‍යයන් ව්‍යවච්ඡේදඵල වන බැවින් නිපාතයා ප්‍රයෝග නොකළ ද විවක්‍ෂාවශයෙන් ඔහුගේ අථ ප්‍රතිත වේ මැ සි.

එයින් කිහි ධම්මකීර්තිපාදයෝ :-

“අයෝගං යෝගමපරෙරත්‍යන්‍යායෝගමෙව ව
ව්‍යවච්ඡින්නති ධම්මස් නිපාතො ව්‍යතිරෙවකා: 6

විශේෂණවිශේෂ්‍යාභ්‍යාං ක්‍රියයා ව සහොදිතා:
විවක්‍ෂාතො‘ප්‍රයෝගෙ‘පි තස්‍යාථො‘යං ප්‍රතීයතෙ. 7

ව්‍යවච්ඡේදඵලං වාක්‍යං යතගෙවත්‍රො ධනුඝීර:
පාථො ධනුඝීරො නීලං සරොජමසති * වා යථා. 8

ප්‍රතියෝගව්‍යවච්ඡේදස්‍යත්‍රාප්‍යථේෂු ගම්‍යතෙ
තථා ප්‍රසිද්ධස්‍යාධම්මාද්විවක්‍ෂානුගමාදධිතො:” සි. 9

3. පහොතා සබ්බසංඝාතං සභ්වා යනුයෙන් දක්වනලද බුදුහු අනන්‍යාපරිමාණ ගුණඇතියෝ. කිසේ යැ යත්? බුදුහු රූප විලාසයෙනු ද වචනවිලාසයෙනු ද ඥානවිලාසයෙනු ද අවිනාශ යහ, අවාච්‍යයහ, අතුල්‍යයහ, අවේද්‍යයෝ සි.—එවිහු අවිනාශ වන

* “යරොජමිති” යන පාඨය මෙහි සුමේ කතිය නා නො ගැලපේ.

බැවින් විනාශවීමයාතික්‍රාන්ත යහ, අවාච්‍ය වනබැවින් වාග්විෂයාතික්‍රාන්ත යහ, අතුල්‍ය වනබැවින් උපමාවිෂයාතික්‍රාන්ත යහ, අවේද්‍ය වනබැවින් ඥානවිෂයාතික්‍රාන්ත යහ. කපකු දු වූ දවස් තමන්ගේ ම වූ බුදුකෙනකුනු දු කියත් නො ගෙවෙන ගුණ ඇති යෝ. — මහමුහුදු හෙළි සිදුහතුළු දු කලි දු සැලි දු තම තමා පමණින් දිය ගන්නා සේ එබුදුරජනුගේ ගුණමුහුදට වත් පසේ බුදුහු දු බුදුසව්වෝ ද තමන් තමන්ගේ නුවණ පමණින් ගන්න. ගුණපමණින් ගන්නට නො තිස්සෝ.

“ගඛගාය වාලුකා බියෙ උදකං බියෙ මහණණුවෙ
මහියා මහනිකා බියෙ ලකෙඛන මම බුද්ධියා” යි. 10

ඥානගජිනා කරන්නට සමථ වූ ධම්මසෙනෙවි සැරියුත්මහ තෙරුන් වැනි මහාපුරුෂයන්ටත් අවිෂය වූ බුදුගුණ පුහුදුන් වැනියම්හ යි සිතනු මදුරුදලින් විදුරුගිරි විදුනාක් පිතහැඹිලිදලින් මහපොළොව උකුල්දෙනුවක් වැනි බැවින් තමන්ට අවිෂයවතු දු ප්‍රසාද පරවශ වැ ප්‍රවචන වහල් කොට ශ්‍රද්ධාබුද්ධිසම්පන්න ජනයන් සදහා කතිපය ගුණයෙක් දක්වනුලැබේ.

බුදුන්ගේ ගුණයෙහි පුහුදුනන් හා ද සම්පූර්ණබුදුන් හා ද සාධාරණගුණයෝ ඇත් ම යැ, අසාධාරණගුණයෝ ඇත් මැ යි. එහි තෙසු* තිරිසනුන් හා සාධාරණ තණකබල ගදැත්කුස දිරුණ සිටුදූගද වන සෙයින් පුහුදුන් ආදීන් හා සාධාරණ වූ රූපශෝ හා ද ධ්‍යානාභිඤ්ඤාගුණයෝ ද බුදුසත්ත්ව ලා අසාධාරණ වෙති. නො රත්බජනෙහි නො සිටුනා සිංහතෙල් සෙයින් දහබල වතුළෙඹුරුදුදී අසාධාරණගුණයෝ වූ කල නොබුදුසත්ත්ව ලා නො සිටිත්.

ඔවුන්ගේ ‘රූපවිලාස’ නම් කවර යත් ? ආත්‍රිංශන්මහාපුරුෂ ලක්ෂණයෙන් හා අභිච්ඡත්තව්‍යඤ්ඤායෙන් ප්‍රඥාලිතරූපශෝභා යි.

එහි ‘මාත්‍රිංශන්මහාපුරුෂලක්ෂණ’ නම් කවර යත් ?

වදළේ මැ නො බුදුන් විසින් :-

“සුප්පතිට්ඨිතපාදො — හෙට්ඨාපාදතලෙසු චක්කාති ජාතාති සහස්සාරාති සන්තොමිකාති සන්තාහිකාති සබ්බාකාරපරිපුරාති — ආයතපණති - දීඝධිතුලි - මුදුනලුනාච්ඡාපාදො - ජාලහත්ථපාදො - උසංඛපාදො - එණිජ්ඣෙසං - සිතකො අනොනමනොනාච්ඡාපාති පාණිතලෙහි ජණ්ණකාති පරිමසති පරිමජ්ජති - කොසොතිත

* තෙසු. † “ලො රසං-ණසං ච නො,” තලුනො. ‡ අනොණමනොනා.

වන්දනා - සුවිශේෂවිශේෂණා කඤ්චනසන්තිහත්තවො - සුබ්‍රම
 වජ්චි සුබ්‍රමතතා ඡවියා රජොජලං කායෙ න උපලිප්පති - එකෙක
 ලොමො එකෙකාති ලොමාති ලොමකුප්පසු ජාතාති - උභය
 ලොමො උභයාති ලොමාති ජාතාති නීලාති අඤ්ඤාති
 කුණ්ඩලාවතතාති පදකඛිණාවතතකජාතාති - බ්‍රහ්මජ්ජගතො -
 සත්තුසාදො - සීහපුබ්බභිකායො - විතනාරංසො - නිග්‍රොධපරි
 මණ්ඩලො යාවතකසා කායො තාවතකසා ව්‍යාමො යාවතකසා
 ව්‍යාමො තාවතකසා කායො - සමවතතකකො - රසග්‍රහණී -
 සීහහනු - වතතාලිසදනො - සමදනො - අවිවරදනො -
 සුසුකකදො - පසුතජ්වෙනා - බ්‍රහ්මසරො කරවිකභාණී - අභි
 නීලනෙතො - ගොපබ්‍රමො-උණණා භමුකන්තරෙ ජාතා ඔදනා
 මුද්දතුලසන්තිනා - උණ්ඨිසසිසො” යි.

මෙහි සුසුකකදො යන තත්ති සුප්‍රතිඡිතපාදනා නම්
 කවර යන්? අනුන් පතුල් බිම ඔබන කල අග්‍රපාදතලය හෝ
 පාෂ්ඨිකය හෝ පාශ්ඨය හෝ පෙරට වැ හුම්සප්‍රයී කෙරෙයි, පාද
 තලමධ්‍යයෙහි ජිද්‍ර හෝ වෙයි, පත්ල තහන කල ද අග්‍රපාදතලා
 දීත් කෙරෙත් අත්‍යතරසානසයක් පෙරට වැ නැගෙයි. මොවුන්
 පතුල් වූ කල ස්වණ්පාදකා සෙසින් එකපැහැර හුම්සප්‍රයී කෙ
 රෙයි, එකපැහැර නැගේ - ඉදින් අනෙකභතපෙරුම නරක
 ප්‍රපාතයෙහි ඇක්මෙමි යි පය එයට එළවුයේ වී නම් එ මැ විගස
 වළඟැත් භයා සෙසින් පිරෙයි, ගොඩනැත් හෙරිතල සෙසින්
 සම වේ- දුර ඇක්මෙමි යි පය නැගුයේ වී නම් ප්‍රාතිභායඝ්‍රාවසාන
 යෙහි සෙසින් මෙරුප්‍රමාණ පච්ඡයෙකුදු හුයාපී වෙයගබ්බක්
 සෙසින් නැමී පාදසම්පයට උපගත වේ.

එසින් කීහ :-

“තින්තං ඨාතං උන්තමති‡ ගව්ජනො ලොකනායකො
 උන්තතඤ්චද්දි සමං ගොති පඨවී ව අවෙනතා. 11

පාසාණා සකකරා වෙව කඨලා බාණ්‍යකණ්ටකා
 සබ්බෙ මග්ගා විවජ්ජනති ගව්ජනො ලොකනායකො. 12

ගව්ජනො බුභුසෙට්ඨසා හෙට්ඨාපාදතලං මුද්ද
 සමං සම්පුසකො හුමිං රජසා නුපලිප්පති.* 13

නාගවිකකන්තවාරො සො ගමනෙ සොගනෙ ජිනො
 වාරං ගව්ජති ලොකගොගා භාසයනො සදෙවකො” යි. 14

‡ උණණමති.

§ උණණතඤ්ච.

* ලිමපති.

මෙ සෙයින් සුප්‍රතිෂ්ඨිත වූ පාදනලදාය ඇති වන බැවින් “සුප්‍රතිෂ්ඨිතපාද” නම් වෙත් බුදුහු.

හෙට්ඨාපාදනලෙසු චක්කානි ඡායානි යන තන්ති චක්‍රයෝ නම් කවරහ යත්? බුදුන් දෙපත්ලෙහි දෙවක්‍රයෙක් විය. එකි එකි චක්‍රයෙහි දහස් දහස් දෑ වි විය, නෙමි දු විය, නාති දු වී. ඒ චක්‍රයෙහි පාදනලමධ්‍යයව වැ නාති පැනෙයි, නාති වටා සිටි වට රෙඛා පැනෙයි, නාතිමුඛ වටා සිටි වට පැනෙයි, ඡිද්‍රමුඛ පැනෙයි, දෑ වි පැනෙයි, දෑ වියෙහි වටරෙඛා පැනෙයි, නෙමි පැනෙයි, නෙමි මණි පැනෙයි. ඒ වටා සවස්සනිය යැ ශ්‍රීවත්ස යැ තන්‍යාවතී යැ සෞචස්සනිය යැ අවතංසක යැ ච්චිමානක යැ හද්‍රපීඨ යැ ප්‍රාසාද යැ තොරණ යැ ඥෙතච්ඡත්‍ර යැ බඩ්ඩ යැ තාලවෘත්ත යැ මයුරහස්සා යැ වාමර යැ උෂ්ණිෂ්ඨ යැ මණි යැ සුමනදුම යැ නිලොත්පල යැ රතේනා තපල යැ රක්තපදුම යැ ඥෙතපදුම යැ පූණිකලස යැ පූණිපාත්‍ර යැ සමුද්‍ර යැ චක්‍රවාලපච්ඡින යැ හිමවත්පච්ඡින යැ මේරුපච්ඡින යැ සුය්‍යී මණ්ඩල යැ වද්‍රමණ්ඩල යැ සපිරිවාර සතරමහාදවීප යැ සප්තීන් සපතරතනචක්‍රවතීනි යැ දක්ෂිණාවෘත්තඥෙතශ්චක යැ සවණිමන්‍යස යුගල යැ චක්‍රාසුධා යැ සප්තමහාගඛිතා යැ සප්තමහාශෛල යැ සප්ත මහාත්‍රද යැ සුප්‍රණිණරාජ යැ ශිභුමාර යැ ධාජ යැ පතාකා යැ සවණි ශිවිකා යැ සවණිණවාලව්‍යජන යැ කේලාසපච්ඡින යැ සිංහරාජ යැ ව්‍යාභුරාජ යැ වලාහකඅශ්වරාජ යැ පෞෂ්ඨහස්සිරාජ යැ වාසුකි නාගරාජ යැ හංසරාජ යැ වෘෂහරාජ යැ ඵෙරාවණහස්සිරාජ යැ සවණිණමකර යැ චතුර්මුඛ සවණිණනෙත්‍යකා යැ සවත්සකධෙත්‍ර යැ කිම්පුරුෂ යැ කිත්තාරී යැ කුරවික යැ මයුරරාජ යැ ක්‍රොඤ්චරාජ යැ චක්‍රවාකරාජ යැ ජිව්‍යඤ්චිකරාජ යැ ෂඩ්විධදිව්‍යලොක යැ මොඛශ විධිබ්‍රහ්මලොක යැ යන මෙනෙක් මහලලක්‍ෂණයෝ පැනෙත්.

මෙ සෙයින් බුදුන් දෙපත්ලෙහි දහස් දහස් දෑ වි ඇති නිම් නැබසියෝ මහල්ලකුණුපිරිවර ලද දෙවක්‍රලක්‍ෂණයෝ “චක්‍ර” නම් වෙත්.

ආයතපණ්ණිති යන තන්ති ආයත වූ පාණීණි නම් කවර යත්? පිරිනුන් දික්විඵමි. සෙස්සන් අක්පතුල් දික් වෙයි, විඵමිමුදුනෙහි සිහින් කකුල් වෙයි, විඵමි සැසපිවාක් වැනි වෙයි. බුදුනට වූ කල එසේ නො වෙයි, බුදුන් පත්ලෙහි සතරභාගයෙන් දෙභාගයෙක් අක්පතුල් වෙයි, තුන්වන භාගයෙහි ජබ්‍යා ප්‍රතිෂ්ඨිත වෙයි, සතර වන භාගයෙහි හිදි අගින් වටා තුබුවාක් වැනි රත්තකම්බලගෙණු කයක් බදු විඵමි වෙයි. මෙසෙයින් දික්විඵමි ඇතිවන බැවින් “ආයතපාණීණි” නම් වෙත්.